

FORN VÄNNEN

JOURNAL OF
SWEDISH ANTIQUARIAN
RESEARCH

Blyrullen i drottning Benediktas sarkofag i "Sverkerskapellet" vid Alvastra
Härje, Karl Albert

Fornvännen 14, 103-106

http://kulturarvsdata.se/raa/fornvannen/html/1919_103

Ingår i: samla.raa.se

Blyrullen i drottning Benediktas sarkofag i
"Sverkerskapellet" vid Alvastra.

Av

K. A. HÄRJE.

 Fornvännens dubbelhäfte 3—4 för år 1918 redogöra professor *Otto von Friesen* och lektor *Erik Brate* för sina läsningar av runraderna på den märkliga blyrulle, som dr *Frödin* vid sina framgångsrika grävningar har anträffat i en sarkofag — säkerligen riktigt benämnd Drottning Benediktas — i Sverkerskapellet vid Alvastra. Tydningen från de första orden: "In monte selion" till korset efter Benediktas namn är på det hela obetydligt skiljaktig hos de båda vetenskapsmännen. Därpå går den emellertid isär.

Professor von Friesen läser på följande sätt femte och sjätte raderna på rullen:

5. — — — — — *bædiktæ + amorbo iss* (eller *iuis*)
6. *so kum obæt* (eller *obet*) *in nomine* etc.

Han antager att i den latinska förlagan har stått: *a morbo inuiso quem obiit* och får sålunda den ursprungliga lydelsen till: "— — — — *Benedicta — a morbo inuiso quem obiit* (eller *obibat*) *in nomine* etc.

På svenska: Så må här vår Herre Jesu Kristi tjänarinna Benedikta finna vila från den ohyggliga (eller sällsporda) sjukdom som hon hemsöktes av. I faderns, sonens och den helige andes namn.

Lektor Brate gör mot denna tolkning en stark invändning. Utbytandet av *iss* mot *iuis* synes honom omöjligt, eftersom

det första *s* icke kan fås till binderuna av *ui*; avgjort måste alltså fasthållas vid läsningen *iss*, "vilket jag blott kunnat tyda som en felaktig omställning av lat. *si* "om". "Till detta" — skriver lektor Brate vidare — "har jag ock måst medtaga *s* framför *okumbæt*, vilket synes mig sannolikare än att t. ex. för *sokumbæt* tänka på en sammanblandning av *occumbere* och *succumbere*." Lektor Brate vill nämligen inte gärna godkänna att, såsom professor von Friesen läser, "ordskillnaden uti inskriften tydliggen är *so cum obæt* (eller *obet*)"; och efter en utförligare utredning blir slutsatsen att futurum *occumbet* synes ofrånkomligt "och därmed väl ock uppfattningen av *iss* såsom *si*".

Den ursprungliga texten har därför, enligt lektor Brate, varit: — — — Sic requiescat hic famula domini nostri Jesu Christi Benedicta, a morbo si occumbet. In nomine — — — amen.

* * *
*

Jag vågar mig på en förmodan att båda de föreslagna läsarterna äro oriktiga. De stupa bägge redan på tolkningen av bokstavssammansättningen *iss so*.

Vad har då stått i den latinska förlagan? Jo, alldeles tydligt något, som kommer bra nära *iss so* och som avskrivaren, huru han än velat tolka det, varit angelägen att trognast möjligt återgiva med honom till buds stående bokstäver, så att det i runor blivit just "*iss so*".

I förskriften har förmodligen stått *quartano*, skrivet *iiijo* jämte däröver anbragt ormstreck, som i latinsk medeltidsskrift utgör förkortningstecken för *an* (och som så ofta möter ögat bl. a. i ordet *sanctus*). Vare sig avskrivaren har läst fel eller, i känedom om vad det skulle vara, har velat komma förlagens tecken så nära som möjligt, har detta av honom transskriberats med runorna *issso*.

Vad *obæt* beträffar, får jag såsom min gissning nämna att förskriften haft ordet *obeat*. En felskrivning därifrån till *obæt*

är lätt förklarlig för en avskrivare, som icke i allo visar sig fullt noggrann och som därtill har ovan material att arbeta i och ont om utrymme. Jag har visat denna förmodan för professor Claes Lindskog, som gillade den; han fann i ett medeltidsdokument praes. conjunct. efter *quum* [med attraktion från den föregående konjunktionen *requiescat*] väl på sin plats i betydelsen "när hon kommer att gå hädan", "när hon månne gå hädan", och menade att tolkningen härigenom blir ännu mera evident.

Frasen blir enkel och naturlig:

— — — Sic requiescat hic famula domini nostri iesu christi benedicta + a morbo quartano quum obeat. In nomine patris et filii et spiritus sancti. amen.

Enligt min uppfattning är alltså inskriften på blyrullen i Alvastra följande:

I berget Celion och i efesiernas stat där vila de sju helige sovarne: Malkus, Maximianus, Marcianus, Dionysius, Serapion, Konstantinus, Johannes. Så må här vår Herres Jesu Kristi tjänarinna Benedikta vila från sin fjärdedagsfrossa, när hon kommer att gå hädan. I Fadrens, Sonens och Den Helige Andes namn. Amen.

Besvärjelsens syfte är alltså det av lektor Brate antagna att bereda den hopplöst sjuka Benedikta ro i graven, icke befrielse från hennes sjukdom. Ordet "requiescat" är ju senare led i den jämförelse, vars första led är *requiescunt* om Sju-sovarne och bör alltså vara därmed väsentligen likartat; och vad det andra verbet *obeat* beträffar, läser det svårigen kunna hänsyfta på något annat än döden.

* *
*

Febris quartana är en väl känd sjukdomsform, på latin ofta benämnd endast med quartana. Det förefaller mig föga betänkligt att antaga, att beteckningen även kan ha varit morbus quartanus, helst det svenska namnet väl varit något lik-

nande skälvosot, varur -sot direkt då överförts till det allmänneliga morbus.

Ända fram i våra dagar, då utdikningarna gjort underverk och kinabarken blivit ett lätt åtkomligt skyddsmedel, har frossan varit en av de allmännast förekommande svåra sjukdomar inom särskilt sidlänta trakter av vårt land. Den form därav, som kallas fjärdedagsfrossa, är också till sin natur numera väl utredd; det intermittenta i den beror på att nya generationer patogena bakterier utkläckas var tredje dag, efter latinskt räknasätt den fjärde med inräkning av den dag, till vilken det verkliga antalet dagar lägges. Välbekant är också att den brukat med särskild skärpa angripa personer som inflyttat från främmande land — medan en viss immunitet tydligen efterhand kan förvärfvas av de infödde — och det ligger då intet överraskande i om Sverker II:s danskfödda drottning drabbats av sjukdomen, ej heller om denna varit så svårartad att hennes tillgivna vänner sökt genom blyrunornas magiska medel skydda hennes lekamen från ytterligare oroande därav i graven.

Malmö våren 1919.

